

Lazovskij zapovědník a ochrana přírody na ruském Dálném východě

Vít Slezák, Václav John

V Ruské federaci zůstává nejprísnější kategorií chráněného území tzv. zapovědník, který zahrnuje mimořádně cenná a rozlehlá území se zachovalou přírodou (většinou kategorie IUCN Ia). Srovnání s nám známou kategorií národní park není zcela přesné, protože národní parky existují v Rusku také, ale režim ochrany je zde oproti zapovědníkům či zakazníkům volnější. Jeden

z nejvíce studovaných zapovědníků v Rusku leží v pohoří Sichote-Alin v Přímořském kraji na ruském Dálném východě. Jmenuje se Lazovskij zapovědník a jeho historie sahá do roku 1935. Vlastně ještě dál: při příjezdu prvních ruských osadníků byla oblast chráněna před vykácením z důvodu ochrany lovné zvěře, a tak se v něm mohla zachovat poměrně nedotčená příroda ussurijské tajgy.

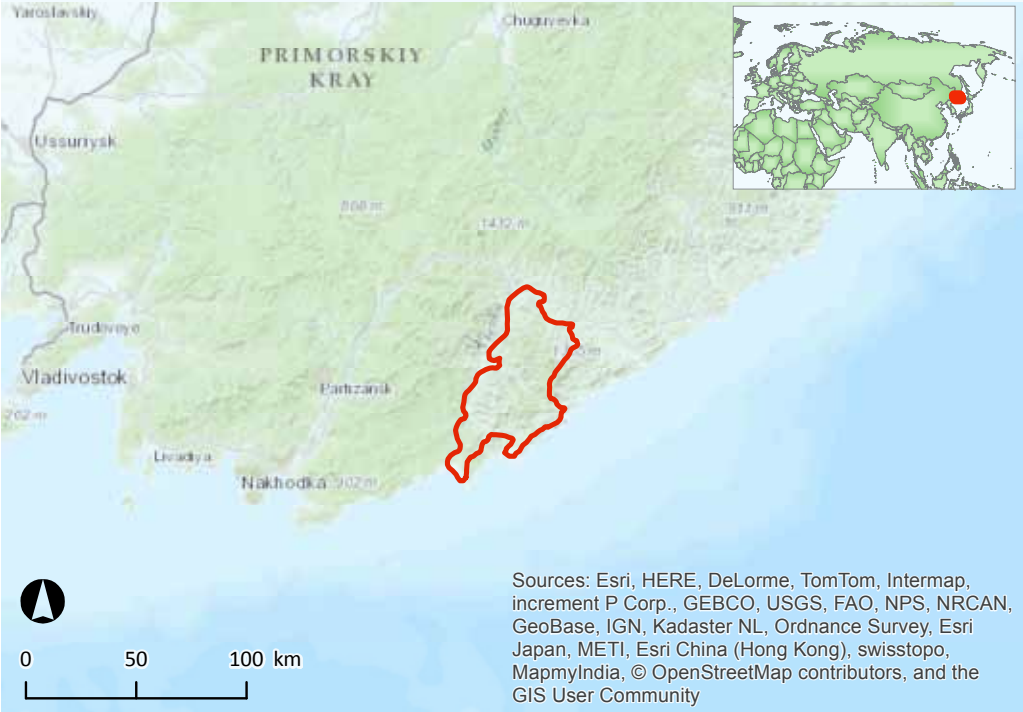
Vodopád poblíž vesnice Benevskoje v Lazovském zapovědníku. Foto: Václav John

O zapovědníku

Lazovskij zapovědník se postupem doby různě zvětšoval i zmenšoval – dnes má rozlohu asi 1 200 km², dalších 150 km² tvoří ochranné pásmo. Finančně jej podporuje jak rozpočet Ruské federace, tak i různé celostátní a mezinárodní neziskové organizace a nadace. Nízké mzdy a nedostatek kvalifikovaných lidí má za následek, že v zapovědníku není obsazeno na 20 volných pracovních míst, především v oddělení výzkumu a výchovy. Podstatnou část zaměstnanců tvoří ozbrojení strážci, kteří se snaží předcházet největšímu problému zdejší ochrany přírody – rozsáhlému pytláctví. Ředitelství zapovědníku se nachází v nevelkém okresním městečku Lazu, ležícím vzdušnou čarou asi 160 km východně od Vladivostoku. Doprava po řídkce obydleném chráněném území je možná několika málo autobusy, které denně přijíždějí do Laza a ve kterých vám řidič na požádání zastaví víceméně kdekoliv. Turistických stezek vzniklo v rezervaci poskrovnu, v terénu značená není snad žádná, a jelikož chodit mimo stezky v podstatě nejde, vydali jsme se prošlapanou cestou k 9 km vzdálenému vodopádu.

Ussurijská tajga

Ussurijská tajga představuje specifický lesní ekosystém. Nachází se sice v Palearktické biogeografické oblasti, ale je značně ovlivněna pronikáním druhů z jižní Asie (Indomalajská oblast). Proto i přes svoji polohu v mírném pásu vykazuje výjimečně vysokou druhovou bohatost. Na jednom místě se zde vyskytují teplomilné druhy, jako je ořešák mandžuský (*Juglans mandshurica*), tis východní (*Taxus cuspidata*), korkovník amurský (*Phellodendron amurense*) či několik druhů arálií (*Aralia* spp.), což je rod spadající do čeledě aralkovitých (*Araliaceae*), kam patří kromě níže zmíněného ženšenu také např. náš břečťan. Za zmínku stojí také popínavá rostlina aktinidie význačná (*Actinidia arguta*), jejíž plody jsou v ČR známé jako kiwi. Z živočichů jmenujme alespoň celosvětově ohroženého levharta mandžuského (*Panthera pardus orientalis*), kunovitou šelmu charzu žlutohrdlou (*Martes flavigula*) nebo prudce ubývajícího medvěda ušatého (*Ursus thibetanus*). Spolu se zmiňovanými druhy a poddruhy se v zapovědníku vyskytují druhy severské, zastoupené např. břízou bělokorou (*Betula pendula*), smrkem sibiřským (*Picea obovata*), modřínem dahurským (*Larix gmelinii*), jeřábek lesním (*Bonasa*

Orientační mapa území Lazovského zapovědníku

bonasia), rosomákem (*Gulo gulo*) nebo sobolem asijským (*Martes zibellina*). V Lazovském zapovědníku můžeme rozlišit tři typy lesů. V nížinách rostou především listnaté lesy s převahou dubu mongolského (*Quercus mongolica*), které jsou nejvíce dotčeny vlivem člověka. Ve středních výškách najdeme lesy smíšené (např. borovice tu mají místy i více než 500 let), které mohou být tvořeny až 60 druhy dřevin. Čistě jehličnaté lesy zabírají jen malou část chráněného území nad 1 100 m n. m.

Druhová ochrana

Jak už bylo řečeno, Lazovský zapovědník je jeden z nejprobádanějších zapovědníků v Rusku. Z jeho území je známo 1 284 druhů vyšších rostlin, 370 druhů ptáků nebo až 79 druhů savců, počítáme-li k nim 15 druhů kytovců zaznamenaných na 36 km dlouhém pobřeží rezervace. Z množství vzácných a endemických dřevin a bylin uveďme alespoň ženšen pravý (*Panax ginseng*), který je ohrožený ilegálními sběrači a jehož si překupníci cení i na více než 30 USD (750 Kč) za gram kořene. Řeka Kievka protékající zapovědníkem představuje významné trdliště lososů keta (*Oncorhynchus keta*). Také tuto působivou rybu ohrožuje všudypřítomné pytláctví. Nejpestřejí zbarveným ptákem chráněného území je dobře známá „parková“ kachna kachnička

mandarínská (*Aix galericulata*), která je zde ve své původní domovině poměrně vzácná a ohrožená. Na Petrově ostrově, jenž je součástí zapovědníku, hnízdí útesové druhy mořských ptáků včetně alkouna brýlatého (*Cephus carbo*). V otevřených biotopech v rezervaci můžete stále ještě narazit na strnada obojkového (*Emberiza aureola*), donedávna běžného obyvatele severské tajgy od východu Finska po Dálný východ, dnes vysoce ohrožený a vymírající druh. Fauna bezobratlých je rovněž mimořádně početná (opět se zde mísí severské a jihoasijské druhy). Nejnápadnějšími příslušníky motýlí fauny zapovědníku jsou modře zbarvení otakárci *Papilio maackii*. I herpetofauna je vzhledem k rozloze oblasti poměrně pestrá – vyskytuje

Kachnička mandarínská – ve střední Evropě známá jako „okrasný“ parkový pták, má na Dálném východě svůj přirozený areál rozšíření. Foto: Václav John

se zde například kuňka východní (*Bombina orientalis*), mohutná užovka amurská (*Elaphe schrenckii*) nebo jedovatý ploskolebec východní (*Gloydius blomhoffi*).

Hlavním předmětem ochrany jsou však savci, a to nejen tygr ussurijský (*Panthera tigris altaica*), jak by se mohlo na první pohled zdát. Při vyhlášení zapovědníku se počítalo především s ochranou kopytníků, jako je jelen sika (*Cervus nippon*), goral východní (*Nemorhaedus caudatus*), kabar pižmový (*Moschus moschiferus*) a další. Goral východní, unikátní druh divoké kozy, patří k největším zajímavostem zapovědníku, početnost jeho populace však silně poklesla a dnes se vyskytuje již jen na skalnatých útesech blízko pobřeží ve východní části rezervace. Zajímavá je i přítomnost dvou druhů medvědů – až 700 kg vážícího medvěda ussurijského (*Ursus arctos lasiotus*) a menšího, zhruba do 150 kg vážícího medvěda ušatého.

Tygr ussurijský je skutečným symbolem zapovědníku

Tygr ussurijský, největší poddruh tygra, byl téměř vyhuben: v roce 1940 žilo ve volné přírodě jen asi 20–30 jedinců. Založení zapovědníku a zákaz lovu tygra ve 30. a 40. letech 20. století vedly k postupnému zvyšování počtu až na 400 jedinců v 90. letech. Po rozpadu Sovětského svazu nastal rozmach pytláctví a počty mohutné šelmy se začaly na některých místech opět snižovat. Boj s pytláky stále pokračuje a například v roce 2012 jich bylo v Lazovském zapovědníku zadrženo a předáno policii 23. Dokonale vybavení pytláci loví tygry pro čínské překupníky, protože v tradiční čínské medicíně se části tygřího těla používají jako přísada do mnohých léčiv a afrodiziak. Cena zabitého tygra se na černém trhu pohybuje okolo 15 000 USD (375 000 Kč), z čehož může rodina pytláka žít několik let. Tygři navíc nemají dobrou pověst ani u místních pastevců a chovatelů dobytka. Ochranaři se přitom snaží zabránit konfliktům všemi dostupnými prostředky. Proto umísťují na vhodné místo jako návnadu kus krávy posypaný chloridem lithným a pálivou paprikou, po které se tygr začne dávit a na dlouhou dobu se mu tak znechutí maso hospodářských zvířat. Účinné jsou také ohňostroje na tygřích chodnicích. Pytláctví ovšem není jediné nebezpečí hrozící tygrům. Svou daň si vybírá i pokračující rozpad původního prostředí, lesní požáry nebo úbytek kořisti tygrů v lesích.

Tygr ussurijský. Foto: Petr Suvorov

Přesto je dnes ussurijská tajga největším souvislým územím, na kterém se volně vyskytují tygři – areály všech ostatních tygřích poddruhů jsou mnohem rozdrobenější. V samotném Lazovském zapovědníku žije asi deset tygrů. Přehled o celkových počtech i jednotlivých jedincích získávají pracovníci různými metodami, jako je například odhad populace na základě nálezu stop ve sněhu či blátě, přímé pozorování při náhodném setkání nebo záznamy fotopastí. Při inventarizaci se využívají také psi, kteří jsou schopni rozpoznat pach jednotlivých tygrů, a to ani psi nemusí chodit do lesa. Postup je takový, že se jim v řadě sklenic předloží několik vzorků tygřího trusu nebo moči. Psi mají za úkol najít v řadě dva stejné vzorky. Jakmile pes zvládne tuto dovednost, předloží mu pracovníci neznámý vzorek přivezený z terénu. Na základě několika opakování a srovnávání pes spolehlivě určí, kterému tygru vzorek patří. A jelikož pracovníci vědí, kde vzorek sebrali, dá se stanovit docela přesně i teritorium jednotlivých zvířat. Přibližně jednou za deset let probíhá v Ruské federaci celkové sčítání volně žijící populace ussurijských tygrů – poslední proběhlo v roce 2005 s výsledkem 334–417 dospělých tygrů a dalších 97–112 mláďat. Toto číslo již dnes není aktuální; je těžké odhadovat, jestli se celková početnost poddruhu snížila nebo zvýšila, protože jsou zaznamenány na různých místech protichůdné trendy.

Tygr ussurijský je velké zvíře schopné usmrtit mohutného medvěda ussurijského a oprávněně vzbuzuje respekt. Setkání místních obyvatel s tygry nejsou v některých částech areálu vzácná, napadení člověka však bývají naprosto ojedinelá – tygr obvykle neútočí ani tehdy, pokud je vyrušen přímo u kořisti. Přesto se v posledních 10–15 letech objevovaly jednotlivé zprávy o tygrech, kteří postrádali plachost a v několika případech dokonce zaútočili na člověka, jednou dokonce se smrtelnými následky. Studie bohužel také odhalila smutnou skutečnost – mezi tygry se objevil virus psinky, který je pro ně většinou smrtící. Umírající zvířata pak v posledních chvílích svého života ztrácí plachost a mohou se stát hrozbou i pro člověka. Kromě pytláctví tak jde o druhý nejvýznamnější činitel, který ovlivňuje populaci ussurijských tygrů. Díky říd-kému osídlení tygry naopak neohrožuje silniční doprava, ačkoliv v roce 2007 došlo ke kurióznímu případu, kdy mladou tygřici usmrtil linkový autobus na silnici mezi Chabarovskem a Dalněgorskem.

Doufejme, že tygr ve volné přírodě nebude vyhuben, protože i když se v lidské péči dobře rozmnožuje, vzniká u něho silná vazba na člověka a odchovaný tygr se již nikdy do přírody vrátit nemůže. A byla by opravdu škoda, kdyby jeden z největších dravců na naší planetě, který zabitěho koně dokáže odtáhnout kilometr daleko, přežíval jen ležící za mřížemi zoologických zahrad.

Ochrana přírody

ročník 70 číslo 2 2015

Kulérová příloha

Zprávy / Aktuality / Oznámení

Stewardship kongres v Barceloně

Ve dnech 5.–8. listopadu se v Barceloně konal první evropský Land Stewardship kongres. Jak už název kongresu napovídá, hlavním tématem byl land stewardship, což se do češtiny dá asi nejlépe přeložit jako „správcovství pozemků“. Kongresem vyvrcholil tříletý projekt LandLife, který si položil za cíl rozvíjet a propagovat správcoství pozemků jako efektivní a úspěšný nástroj ochrany přírody a biologické rozmanitosti. Hlavním organizátorem kongresu (i celého projektu) byla katalánská organizace Xarxa de Custòdia del Territori (XCT) ve spolupráci s ostatními partnery projektu: Conservatoire d'espaces naturels du Languedoc-Roussillon, Legambiente Lombardia, Eurosite a Prysmá. Kongres se odehrával v inspirativním prostředí barcelonského vědecko-technického muzea Cosmocaixa, které kromě populární částečně interaktivní expozice disponuje vhodnými přednáškovými sály i dalšími konferenčními prostory. Koncept land stewardship je založen na široké spolupráci vlastníků půdy a dalších subjektů (pozemkových spolků a obdobných organizací, zemědělců, lesníků, místních úřadů, státních institucí atd.), s cílem udržitelnosti, zachování biologické rozmanitosti a přírodních hodnot. Tudíž poměrně široké bylo i spektrum účastníků kongresu, kterých se sešlo více než 250 z různých zemí – nejvíce pochopitelně ze Španělska a Itálie, zastoupeno bylo také Holandsko, Francie, Spojené

státy americké, Česká republika a přítomni byli i zástupci evropských institucí. Za Českou republiku se kongresu zúčastnili 2 zástupci Českého svazu ochránců přírody (ČSOP). Český svaz ochránců přírody dlouhodobě spolupracuje s XCT a drobnějším dílem přispěl i do některých aktivit projektu LandLife. ČSOP se tématu péče o pozemky prostřednictvím jejich správy věnuje dlouhodobě. Konkrétně hnutí pozemkových spolků je jedním z jeho stěžejních programů. Český svaz ochránců přírody stál u vzniku hnutí pozemkových spolků v České republice, je koordinátorem aktivit pozemkových spolků u nás a tyto aktivity dlouhodobě jak finančně, tak metodicky podporuje.

Kongres měl program bohatý a nabitý – účastníci měli možnost navštívit řadu paralelně probíhajících workshopů a seminářů na téma pozemkového správcoství, jako například prezentace konkrétních úspěšných projektů (např. revitalizace řek), evropských souvislostí (evropská směrnice o půdě) nebo workshop zaměřený na tvorbu úspěšného projektu. V rámci doprovodného programu proběhla také řada kratších prezentací a komentovaná výstava plakátů. Na závěr byl pro zájemce příchystán celodenní výlet do terénu, kde bylo možné zhlédnout konkrétní příklady dobrého správcoství pozemků. Důležitým cílem kongresu bylo také rozvíjení vzájemné spolupráce, a to na regionální i evropské úrovni. Proto byla část programu věnována posilování vzájemné spolupráce a krokům vedoucím ke vzniku evropské sítě pozemkového správcoství, která by přispěla k většímu všeobecnému povědomí o této problematice a stala by se tak významnějším hráčem na poli evropské legislativy a institucí. Účastníci debatovali nejen o společných cílech, ale vyjasňovali si také rozdíly plynoucí

zejména z odlišného pojetí problematiky správy pozemků v jednotlivých zemích. Shodli se vesměs na tom, že důležitými úkoly pro nejbližší období bude najít nejvhodnější strukturu i šíři takové sítě, shodnout se na společných cílech a v neposlední řadě také nalézt zdroj financování pro nezbytné aktivity. Účastníci svou vůli ke spolupráci na evropské úrovni i pokračování procesu budování evropské sítě na závěr stvrdili přijetím tzv. Barcelonské deklarace.

Stanislava Bartošová

Evropský zelený pás

Ve dnech 23. až 26. září 2014 se ve Slavonicích konala již 8. panevropská konference Evropského zeleného pásu, které se účastnilo více než 100 zástupců státních institucí a nevládních organizací z 25 zemí. Záštitu nad konferencí převzal ministr životního prostředí Richard Brabec.

Evropský zelený pás (www.europeangreen-belt.org) kopíruje bývalou „železnou opo-nu“ od norskó-ruských hranic přes baltské země, střední Evropu až na Balkán v délce 12 500 km. Tento pás, který v době studené války představoval nedotknutelné území nikoho, přispěl k zachování přírody a rozvoji vzácných přírodních lokalit. Jedinečný význam tohoto ekologického koridoru je zřejmý, neboť 40 národních parků se nachází přímo v oblasti Evropského zeleného pásu a více než 3 200 chráněných přírodních území se nalézá v 50 km pásmu po obou stranách. Tento koridor prochází téměř všemi evropskými biologickými a geografickými územími. Iniciativa na ochranu Evropského zeleného pásu byla založena již v roce 2003, kdy se